

Др Илија Бабић,

Институт за правне и друштвене науке Правног факултета у Београду

ПРАВНА ПРИРОДА ИЗЈАВЕ НАСЉЕДНИКА О УСТУПАЊУ НАСЉЕДНОГ ДИЈЕЛА

1.

Могућност уступања насљедног дијела, односно имовине или њеног дијела, у корист одређеног насљедника, била је прописана још у чл. 139. ст. 2. Закона о насљеђивању Југославије - ЗНЈ ("Службени лист ФНРЈ", бр. 20/55): "Одрицање у корист одређеног насљедника не сматра се као одрицање од насљеђа, већ као изјава о уступању свог насљедног дијела".

Члан 134. ст. 2. Закона о насљеђивању Србије - ЗНС ("Службени гласник СР Србије", бр. 52/74. и 1/80) и чл. 134 ст. 2. Закона о насљеђивању Црне Горе ЗНЦГ ("Службени лист СР Црне Горе", бр. 4/76, 10/76 и 22/78) у цијелости су преузели рјешење усвојено у чл. 134. ст. 2. ЗНЈ.

Судска пракса и правна књижевност врло брзо су разграничили случај "одрицања" у корист одређеног насљедника (које се сматра као изјава о уступању насљедног дијела) од одрицања од права на насљеђе.

Тако је у одлуци Врховног суда АП Војводине, бр. Гж. 805/58, објављеној у *Коментару закона о насљеђивању са судском праксом* од др Милана Крећа и Ђуре Павића (Народне новине, Загреб, 1964), на стр. 461, заузет став да: "Одрицањем од наследства у корист треће особе одрицатељ се не ослобађа обавеза повезаних са својством насљедника".

На институт уступања насљедног дијела у корист одређеног насљедника или, чак, лица, не примјењују се одредбе којима је регулисано одрицање од права на наследство, тј. чл. 136, 138, 141 до 143. ЗНЈ, односно чл. 131. до 133, 136. до 138. ЗНС и чл. 131. до 133. и чл. 136. до 138. ЗНЦГ.

Тестаментални насљедник који се одрекао права на насљеђе сматра се да никада није био насљедник. Дио тестаменталног насљедника који се одрекао насљеђа припада оставиоцима законским насљедницима (а не насљедницима тестаменталног насљедника), ако из самог тестаamenta не произлази каква друга намјера завјештаочева (чл. 137. ЗНС и чл. 137. ЗНГ). Кад је основ позивања на насљеђе закон, а насљедник се одрекао права на насљеђе (односно када се, према одредбама ЗНЈ и ЗНЦГ, одрекао права насљеђа само у своје име), његов дио насљеђује се као да је тај насљедник умро прије оставиоца (чл. 138. у вези с чл. 131. ст. 2. и 3. ЗНС и чл. 138. у вези с чл. 131. ст. 2. ЗНЦГ и чл. 143. у вези с чл. 136. ст. 2. ЗНЈ).

Одређујући правну природу уступања насљедног дијела у решењу Савезног врховног суда Рев. 3082/61 од 8. 3. 1962. (објављеном у *Правном животу* бр. 2/62. стр. 82) истакнуто је: "Кад се насљедник одрекне на-

сљедства у корист одређеног насљедника, таква изјава у себи увијек садржи изјаву о примању насљедства и уступања оног што се насљеђује другом насљеднику. У таквим случајевима треба разликовати изјаву о примању насљедства од изјаве о уступању насљедства, по којој и други насљедник треба да се изјасни да ли прима насљедство које му се уступа.

Закон о насљеђивању није поставио никаква ограничења у погледу изјаве о уступању насљедства, па овакве изјаве треба просуђивати по опћим правилима имовинског права.

Када се насљеђена имовина уступи трећој особи, а не другом насљеднику, онда се не ради уопће о насљедноправном односу, па нема мјеста примјени оних одредаба из Закона о насљеђивању, које регулирају изјаве о одрицању од насљедства, односно застарјевању насљедноправних захтјева”.

Овакво становиште усваја и новија судска пракса: ”Насљедничка изјава о одрицању од наслеђа у корист одређеног насљедника, сматра се као изјава о пријему наслеђа и уступању свог насљедног дела, и као двострани правни посао уступања производи правно дејство, тек ако санасљедник прихвати понуду, односно уступљени део наслеђа” (*одлука Врховног суда Србије Рев. 3288/91 од 12. 2. 1992, објављена у Судској пракси бр. 7-8/92, стр. 31. и 32.*)

Уступање насљедног дијела не представља одрицање од права на насљеђе, па такав насљедник и даље има својство насљедника. Изјава о одрицању од права на насљеђе производи дејство на насљедни дио и сва права тог насљедника, док се уступање насљедног дијела може ограничити на сио насљедног дијела, на поједине ствари или права која је насљедник (уступилац) стекао насљеђивањем (види: Ђуро Павић, *Одрицање од насљедства у корист одређеног насљедника*, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 4/58, стр. 443).

Супротно одрицању од права на насљеђе, уступање насљедног дијела може бити и под условом, налогом итд. Уступилац има права да, по праву прираштаја, накнадно, насљеди дио који би му припао и одговарајући дио накнадно пронађене заоставштине. Осим тога, уступилац одговара за обавезе оставиоца у висини свог насљедног дијела као и други насљедници (в. чл. 140. ст. 1. ЗНС и чл. 140. ст. 1. ЗНЦГ), за разлику од насљедника који се одрекао права на насљеђе (он не одговара за дугове оставиоцeve).

Уступање насљедног дијела другом насљеднику, или трећем лицу које није насљедник, представља понуду-приједлог уговора о поклону. Прихватањем приједлога настаје уговор. Изјава уступилоца да уступа свој насљедни дио представља и његову прећутну изјаву воље о прихватању насљеђа и понуди за закључење уговора о поклону (у првом случају изјава воље производи насљедноправна, а у другом облигационоправна дејства). Понуда за закључење уговора о поклону може бити одбијена, а ако буде прихваћена настаје облигациони уговор - уговор о поклону. Поклонопримац није насљедник у погледу поклоњене имовине која би теретила уступилоца и насљеднике. Сходно томе, на овај уговор примењују се правила облигационог права, о чему се јасно изјаснила и новија судска пракса: ”Насљедник се може одрећи насљедства, уопште, а може се одрећи и у корист насљедника. У овом другом случају реч је о усту-

пању наслеђеног дијела санаслеђенику. Ово уступање подразумијева прихват. У суштини реч је о добродином правном послу - уговору о поклону. Такав уговор, као и сви остали уговори, може се побити и због мана воље у преклузивним роковима из чл. 117. ЗОО" (*Одлука Врховног суда БиХ, Рев. 781/89 од 20. 9. 1990, објављена у Билтену судске праксе ВС БиХ бр. 4/90*).

2..

Судска пракса, међутим, ни данас није потпуно разграничила правну природу одрицања од права на наслеђе и уступања наслеђеног дијела. Врховни суд Србије је, у пресуди Рев. 2912/91 од 3. 12. 1991. године (објављеној у Билтену Окружног суда у Београду бр. 37-38/92), заузео став да: "Наслеђеничка изјава о уступању свог наследног дела од стране једног наследника представља и уговор о поклону учињен у корист другог наследника".

Суд у образложењу цитиране пресуде наводи да је првостепени суд утврдио да је тужиља, као кћерка туженог, у оставинском поступку, вођена иза умрле мајке (супруге туженог) "дала наследничку изјаву према којој се одриче наследства иза смрти своје мајке у корист туженог као оца, а тужени се прихватио наследства и решењем оглашен је за јединог наследника пошто се и друга кћерка туженог одрекла свог наследног дела у корист тужаног". Након што је постао једини наследник, отац тужиље је поднио тужбу којом је захтјевао "исељење из стана у дворишној згради која зграда је заједно са уличном зградом била предмет наслеђивања иза смрти мајке тужиље а супруге туженог".

То је био повод тужиљи да против оца поднесе тужбу захтијевајући опозив поклона. Као утврђене чињенице првостепени суд узима да је тужиља у корист туженог поклонила дио непокретности, који би тужиљи припао у својини као санаслеђенику на основу закона у случају да такву изјаву није дала и да је изјавила да се прихвата наслеђа. По оцјени првостепеног суда "подношењем тужбе којом се тражи исељење тужиље из стана исказује се груба неблагодарност према тужиљи као поклонодавцу". Због тога је првостепени суд усвојио тужбени захтјев и опозвао поклон "који је учињен давањем наследничке изјаве".

Другостепени суд је преиначио пресуду општинског суда и одбио тужени захтјев, истичући да је тужиља у оставинском поступку дала само наследничку изјаву у смислу чл. 131. ст. 1. и чл. 134. ЗНС, да се та изјава одрицању од наслеђа не може опозвати, већ да се може тражити њено поништење ако је она изазвана принудом, пријетњом или ако је дата усљед преваре или заблуде. Тај суд, такође, сматра да се наследничка изјава не сматра уговором о поклону и да се њен поништај може тражити само у складу са одредбама чл. 136. ЗНС.

Такво правно становиште другостепеног суда, Врховни суд Србије, као ревизијски, оправдано није прихватио, па је другостепену пресуду преиначио и потврдио пресуду општинског суда. У образложењу своје пресуде ревизијски суд је, поред осталог, навео: "Одредбом чл. 134. Закона о наслеђивању предвиђено је да одрицање од наслеђа не може бити делимично ни под условом а према одредби ст. 2. истог члана

одрицање у корист одређеног наследника не сматра се као одрицање од наслеђа него као изјава о уступању свог наследног дела. С обзиром на дату изјаву тужиље поменута изјава о уступању свог наследног дела дата од стране тужиље представља и уговор о поклону учињен туженику о односу на непокретности на којима је тужиља самом смрћу своје мајке као законски санаследник стекла право сувојине...”

Ревизијски суд, у суштини, правилно карактерише ”одрицање” у корист одређеног наслеђеника као изјаву воље која производи облигационоправна дејства али, ипак, недовољно јасно разликује одрицање од права на наслеђе од уступања наслеђеног дијела.

По оцјени ревизијског суда одредбе т. 1. чл. 134. ЗНС примјењују се и на ситуације одрицања од права на наслеђе, али и на уступање наслеђеног дијела које, сагласно разлозима пресуде ВС Србије ”не може бити делимично ни под условом”. Ово је својствено, како смо истакли, само за одрицање од права на наслеђе, а не на уступање наслеђеног дијела.

У разлозима своје пресуде и сентеници ВС Србије нагласио је да ”наследничка изјава о уступању свог наследног дела дата од стране једног од наследника представља и уговор о поклону учињен у корист другог наследника”. Изјаву наслеђеника о уступању наслеђеног дијела тај суд погрешно изједначава са уговором о поклону. Изјава о уступању наслеђеног дијела, сама по себи, не представља перфектан уговор о поклону, како то сматра ВС Србије, већ понуду за закључење уговора о поклону. Да би уговор о поклону настао, понуда мора бити прихваћена. Уговор о поклону је закључен оног часа кад понудилац прими изјаву понуђеног да прихвата понуду (чл. 39. ст. 1. ЗОО).

Моментом смрти оставиоца отвара се његово наслеђе и наследници стичу наслеђеноправна овлашћења (*ex tunc*). Супротно томе, поклонопримаоц стиче право на уступљеном наслеђеном дијелу када уступилац добије изјаву од поклонопримца да прихвата понуду (*ex nunc*). Сходно томе, поклонопримаоц од момента настанка уговора о поклону може захтијевати предају ствари у стању у којем се налазила у вријеме настанка тог уговора, а не у стању у којем су се налазиле прије тог момента (не може, нпр., тражити цивилне и неутралне плодове ствари од смрти оставиоца до тренутка закључења уговора о поклону).

Изјава о уступању наслеђеног дијела (супротно изјави о одрицању од права на наслеђе) може бити дјелимична и под условом. Стога, уговор о поклону који настаје прихватањем изјаве о уступању наслеђеног дијела може бити са теретом, односно налогом. У конкретном случају у поступку пред првостепеним и другостепеним судом није утврђено да ли је по уговору о поклону поклонодавац задржао за себе право да станује у стану у дворишној згради или није. Ако је уговор о поклону перфектан, а не садржи право тужиље да у стану станује (нпр. службеност становања - *habitatio*) она је дужна испунити овај уговор и предати стан поклонопримцу.

Врховни суд Србије сматра да је покретањем парнице за иселење тужиље из стана, тужени испољио ”грубу неблагодарност” не наводећи правна правила која се примењују на овај случај (у образложењу пресуде суд се био дужан позвати и на прописе на којима је засновао пресуду чл.

338. ст. 4. ЗПП). Параграф 567. тачка б) Српског грађанског законика прописао је да дародавац може опозвати поклон и "ако обдарени велику неблагодарност спрема дародавца покаже, наносећи вред његовом животу, телу, части и нарушавајући његову слободу и имају".

Подношење тужбе од стране поклонопримца против поклонодавца, у циљу испуњења уговора о поклону, не би представљало неблагодарност какву има у виду цитирана одредба Српског грађанског законика.

Поклонопримаоц, наима, само захтева испуњење уговора о поклону судским путем, што није супротно правилима грађанског права, када поклонодавац своју обавезу није сам добровољно испунио.

Такав поступак поклонопримца не представља ни увреду, односно повреду части, тужиље. Ове одлучујуће чињенице, од којих зависи правилна примена материјалног права, нижестепени судови нису утврђивали. У ствари, због погрешне примјене материјалног права чињенично стање није потпуно утврђено, те је у овом случају требало усвојити ревизију, укинути у цјелини првостепену и другостепену пресуду и предмет вратити првостепеном суду на поновно суђење (чл. 395. став 2. Закона о парничном поступку).